

Rørskovens tigerdyr - Status og bestemmelse af *Vandsanger*

TEKST OG FOTO: KENT OLSEN

1 juni 1999 kortlagde jeg ynglefugle i den polske fuglebeskyttelsesorganisation OTOP - Birdlife Polen's nye reservat Karsibórska Kepa. Dette feltarbejde var udført i forbindelse med DOF's internationale projekt som er finansieret af Dancee, Miljøministeriet. I den forbindelse havde jeg lejlighed til gennemgående at iagttage og fotografere Vandsanger i et af artens kerneområder. Med daglige iagttagelser i felten eller i hånden gennem to uger er det blevet til godt hundrede forskellige individer. Det er disse, der danner baggrund for denne artikel. Det er en populær fejltagelse, at Vandsanger blot er en Sivsanger. Den største fælde er gyldne juvenile eller 1. vinter Sivsangere, der også kan vise central lys issestribe. Vandsanger skal bestemmes med forsigtighed i felten, og denne artikel skulle gerne - blandt mange karakterer - pege på de mest centrale for en sikker bestemmelse.

Beskrivelse

Vandsangeren er karakteristisk under gode observationsforhold, men i forbindelse med korte glimt nem at forveksle med Sivsanger. Den er generelt slankere og mindre robust end Sivsanger, hvilket forstærkes af specielt slank tilspidset spætteagtig hale, smal gump og kort næb på et hoved, der med specielle dragtkarakterer har et langstrakt udtryk. Virker relativt storhovedet, og dette kombineret med dens fødesøgning lavt i vegetationen, bringer tankerne ind på en Locustella sanger. Vandsanger er et rigtigt tigerdyr og er den sanger i Vestpalæarktis med det mest stribede hoved. Den har lang lys øjenbrynsstribe, mørk lateral issestribe og lys central issestribe. Den mangler i alle dragter den klassiske ustribede rødlige overgump, som Sivsanger viser. Selv i flugten ses Vandsanger som en lille bunke flyvende striber.

Hos adult i frisk yngledragt er oversidens grundfarve overvejende buff med en svag oliven eller grå toning, mens meget slidte individer kan vise en gråbrun nuance. I hovedet ses en central gulbrun til buff issestribe fra næbbbasis over i nakken med en markant sortbrun lateral issestribe på hver side. Hos 1. vinter Sivsanger ses også ofte markant lys central issestribe, der dog aldrig fremstår veldefineret. Vandsanger viser en lang og bred gylden eller cremet øjenbrynsstribe, der er lysest bagtil og tilspidset fortil, ikke kileformet som hos

Sivsanger. Øjenstriben er bred og markant sortbrun bag øjet, mens tøjlen i frisk dragt er buff helt frem til næbbbasis. Ved fjerslid ændres denne karakter betydeligt, så fugle i juni-juli kan ses med gennemgående sortbrun øjenstribe i stil med Sivsanger. En tynd hvidlig til gylden øjenring er oftest delt bag øjet. Den øvre kind, øredækfjer og halsside er farvet buff med nåletynde, mørke længdestriber. Ned ad nakken ses tynde, men tydelige længdestriber. Ned over ryg og skulderdækfjer ses brede og næsten lidt udflydende sortbrune længdestriber, der indsnævres inden overgumpen for til sidst stort set at fade ud på selve overhaledeækfjerene. Der ses lange sammenhængende striber ned ad oversiden. De mørke striber på nedre ryg ses ofte som mørkt brune og mindre veldefinerede end de sortbrune på den øvre ryg. Halen er spætteagtig med tydeligt tilspidsete fjer og et centralt par forlænget i modsætning til runde og brede fjer hos Sivsanger. Vingen er grå til olivenbrun med varme gyldne bræmmer i frisk dragt, hvilke delvist eller helt forsvinder ved slid i juni-juli, så kun tertialer og nogle store vingedeækere har lyse bræmmer. Undersiden er i frisk dragt lys cremet eller buff med mørkest toning på nedre flanke og undergump, mens hvidlig toning ses på strube og bug. Fjerslid fremmer et mere generelt hvidligt indtryk af hele undersiden. Desuden ses distinkte, men nåletynde brunsorte længdestriber på flanken og brystside, ofte dannende et fint brystbånd. Nålestriberne fremstår langt

mere markant ved fjerslid. Resultater efter ringmærkning har vist, at bryststribning reduceres med alderen: 1. sommerdragt viser fuldt brystbånd, mens stribningen hos ældre fugle kun omfatter brystside og flanke. Vær opmærksom på, at Sivsanger i 1. vinterdragt viser små brystpletter, men ikke fine nålestriber som Vandsanger. Undervinge og armhuledækfjer er overvejende hvide.

Det hænder, at enkelte individer udskyder efterårsfældningen, så en slidt yngledragt bevares under efterårstrækket (selv indtil oktober). De gyldne og buff farver i eksempelvis øjenbrynsstriben slides herved yderligere, hvorved lighed med Sivsanger øges.

Efterårsfældningen indledes normalt i juli, hvorved dragten bliver generelt varmere i toningen, og kontrasten til fjerenes øvrige mørke tegninger reduceres. Den er generelt mere ensartet og jævn i farverne end Sivsanger. Hovedet får en mere gul eller gylden farve, hvor den buff farvning af tøjlen strækker sig op i det forreste af øjenbrynsstriben. Endvidere ses under tøjlen et lyst cremet felt, der er med til at skabe et mindre truende udtryk sammenlignet med Sivsanger. Desuden ses en mere gulbrun, mindre mørk brun ryg, overgump og hale, hvor de gulbrune bræmmer på halefjer skaber en generelt lysere hale. Frisk vinge viser ligeledes bredere og lysere bræmmer. Undersiden er i alt væsentlighed lys gylden eller buff med den lyseste farvning på struben og den mørkeste på nedre

flanke og undergump. De fine, mørke længdestriber på nedre strube, bryst og flanke er oftest ikke synlige før efter betydeligt slid.

Ungfugle ligner meget de adulte fugle umiddelbart efter efterårsfældningen med enkelte undtagelser. De lyse dele af oversidens fjer fremstår oftest mere gyldne eller helt over i det hvidlige, hvilket fremmer den kontrasterende effekt til de mørkere og overvejende stribede tegninger betydeligt. Ungfugle fremstår altid lyse og varme og er oftest nemme at skelne fra sent fældende adulte fugle. Hos frisk fældede fugle ses lys tøjle i 1. vinterdragt, hvorfor hele foransigtet er lyst gyldent i modsætning til 1. vinter Sivsanger, der har gennemgående mørk øjenstribе i stil med Rødtoppet Fuglekonge.

Iris er brun, mørk brun eller sodfarvet. Næbbet er mørkebrunt til hornfarvet med buff basis på undernæbbet. Mundhule er gul og ikke orange som Sivsanger. Ben varierer fra buff til lyserød og således betydeligt lysere end adult Sivsanger.

For at lette bestemmelsen af Vandsanger i felten er det nødvendigt at checke diagnostiske (ikke kun i øjenspringende) karakterer. Det er altså ikke central issestribе eller lyse ben, der også ses hos juvenile og 1. vinter Sivsanger, men (1) lang, mørk lateral issestribе og øjenbrynsstribе, (2) længere og velmarkerede striber ned ad ryggen og overgumpen og helt ud på overhaledækfjere, og (3) halefjerenes tilspidsede form. Flugten er lettere og mere dansende end Sivsanger, men med samme tendens til sikker og hurtige dyk ned i vegetationen.

Stemme

Oftest nem at skelne fra andre Acrocephalus sangere, selv Sivsanger. Sangen er relativ simpel. Den er kort og fremstår monoton og tør sammenlignet med den fløjtende, afvekslende og musikalske Sivsanger, dog kan flere sekvenser genkendes i sangen hos begge arter. Den typiske sang omfatter kun nogle få temaer af et sekunds varighed og indledes med en tør,

skurrende strofe efterfulgt af en kort og hurtig enhed: trtrtr-jy-jy-jy, charr-duw-duw eller trrt-di-di-di. Mangler generelt Sivsangerens trillende strofer, og de enkelte udbrud efterfølges desuden af længere pauser. Synger frit fremme mellem urter og siv eller midt i en lille busk, undertiden i kort sangflugt. Det er med lidt erfaring muligt at kende Vandsanger på baggrund af sangflugten alene. Sivsanger indleder sin sangflugt med en dansende og hoppende opstigning med karakteristisk sang hele vejen, mens Vandsangeren med sin mere stejle og direkte opstigning er tavs indtil sidste meter inden nedstigningen. Ligesom hos Sivsanger forløber nedstigningen ved svæveflugt, men sangen ophører inden en ny sangpost indtages, mens Sivsanger oftest synger hele vejen ned. Sangaktiviteten er størst tidligt om morgenen hen mod solopgang og igen ved solnedgang til et par timer efter. Kortlægning af territoriale hanner udføres med størst udbytte i vindstille vejr fra en halv time før solnedgang til halvdagen time efter. Kaldet varierer betydeligt, men er oftest et lavt tack eller et blødt tuck. Varslende hunner benytter også serier af tørre trrr.

Udbredelse og population

Vandsanger er en globalt truet art med en yngleudbredelse begrænset til Vestpalæarktis mellem 45° og 60°N, hvor kendskabet til dens østlige og sydlige grænse endnu ikke kendes tilstrækkeligt. Den overordnede udbredelse ses i de følgende otte lande, hvor kursiverede tal i parentes angiver det nyeste estimat over antal syngende hanner, mens ikke-kursiverede tal stammer fra aktuelle optællinger: Hviderusland (1500-5000), Tyskland (40-50), Ungarn (400-425), Letland (10-50), Litauen (50-200), Polen (3500-4500), Rusland (100-500) og Ukraine (1-10). Desuden yngler arten muligvis også i Bulgarien, men ingen nyere viden foreligger. En optælling i 1995 indikerer at bestanden i Hviderusland sandsynligvis

overstiger de estimerede 5000 hanner og muligvis udgør noget i retning af hele 20.000 hanner, hvorfor en reel optælling er under planlægning. Den europæiske population er foreløbig estimeret til 5.600 til 10.700 syngende hanner med hovedudbredelsen i Hviderusland og Polen. Gennem det tyvende århundrede er bestande i Vesteuropa forsvundet samtidig med, at drastiske tilbagegange er noteret i Central-europa. Tidligere yngede arten også i Frankrig, Belgien, Holland, det tidligere Østtyskland, det tidligere Tjekkoslovakiet, det tidligere Jugoslavien, Østrig og Italien, men er nu reduceret til de førævnte otte lande.

I forbindelse med trækket er arten truffet i tretten europæiske lande med flest fund i den vestlige og sydvestlige del af kontinentet. Fugle fra Polen og det østlige Tyskland benytter oftest en vestlig orientering, der følger Østersøen langs den polske og østtyske kyst og Nordøen langs den vesttyske kyst, Holland, Belgien og nogle gange helt til England, hvorefter de svinger ned i en sydlig orientering langs den franske og iberiske kyst ud mod Atlanterhavet. Overvintringen finder sted i Vestafrika syd for Sahara i Mauritanien, Mali, Ghana og Senegal. Men som for mange andre afrikatrækkende småfugle foreligger der kun et ringe kendskab til arten gennem vinteren.

Forekomst i Danmark

Vandsanger er en meget fåtallig gæst i Danmark med kun 25 godkendte fund. Bortset fra et enkelt julifund er alle danske forekomster fra perioden 1.8-8.10 med fordelingen august 17, september 4 og oktober 4. Med stigende ringmærknings aktivitet i Vestjylland gennem de sidste femten år ses flere forekomster i de vestjyske tørskov. Med undtagelse af to fugle sammen ved Nissum Fjord i 1999 er der tale om enkelt-individer. Tretten af fundene er gjort i forbindelse med ringmærkning, og otte er fyrfaldne fugle fra før 1925, mens kun tre er taget i felten. ■